

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

Harsányi István. Egy mozgékony, változatos érdeklődésű és megállás nélkül dolgozó ember dőlt ki váratlanul május hó 10-én HARSÁNYI Istvánnal a tudományos kutatás munkásai sorából. Munkásságának gazdag eredménye maradt fenn: Folyóiratunkban ismertette több éven át a *Rákóczi-könyvtár katalógusát*, apróbb-nagyobb cikkekkel gyakran kereste föl szerkesztőségünket. Az elmúlt évben adta ki az Akadémia megbízásából KAZINCZY Ferenc levelezésének 22-ik kötetét, a megelőző évben egy hasznos kis életrajzi összefoglalást írt Miskolczi CSÜLYAK Istvánról, erről az alapos műveltségű, de nem ismert zempléni esperesről, akinek esperesi naplókönyvei gazdag művelődéstörténeti forrásanyagot nyújtanak. 1922-ben rendezte sajtó alá GULYÁS Józseffel közösen CSOKONAI VITÉZ Mihály összes műveit, amely gondos és hű kiadói munka. Tavaly adta egy füzetben a *magyar biblia* történetét, amely BOD Péter óta az első összefoglaló kísérlet a könyvek könyvének ismertetése terén Magyarországon. Cikkei, fölvilágosító közleményei nagy számmal találhatók a különböző folyóiratokban.

HARSÁNYI a sárospataki református főiskola főkönyvtárosa volt majdnem 25 évig s bármi hosszú sora mutassa is irodalmi munkásságának belőle a paedagógust, az exegeta teológust, az irodalomtörténeti részletkutatót, a helytörténet munkását vagy az ethnografiai adalékok érdemes gyűjtőjét, mi mégis elsősorban könyvtárosnak látjuk s a könyvtáros elvesztését fájjaljuk halálában. Nemcsak azok a dolgozatai igazolják állításunkat, amelyeknek tárgya a sárospataki könyvtár ismertetése, hanem a többiek is, amelyek valamilyen szállal odakapcsolódnak a nagykönyvtárhoz, ha másként nem, a könyvtári proveniencia révén. A könyvtár volt HARSÁNYI világa, ötvennégy esztendejének nagyobbik részét abban töltötte el. Keze nyoma emberöltőkön keresztül meglátszó változásokat hagyott ott rajta. Aki ma a pataki nagykönyvtárban percek alatt rátalál a kívánt könyvre vagy kéziratra, gondoljon megilletődéssel arra az önemésztdő áldozatra, amely számára a könyvkeresés örömét biztosította. Gondoljon a sokoldalú, tájékoztató katalógusokra, a hatalmas népdal-kezdősor-gyűjteményre, amely bármely nagy magyar könyvtárnak díszé lehetne s ott szolgálja a pataki könyvtár kutatóinak könnyebbségét, hálás érzéssel fogja vallani, hogy HARSÁNYI István könyvtáros életmunkája megtapasztalható haszon, indítéka a legnemesebb önzetlenség.

Zs. F.

A kölni nemzetközi sajtókiállítás. Hosszú előkészületek után 44 nemzet együttműködésével és az egész kultúrvilág nagy érdeklődése mellett nyílt meg Kölnben 1928 májusában «a szóban vagy képen fogant és sokszorosított gondolat» kiállítása, a *Presseausstellung* vagy ismert rövid nevén a PRESSA. Félévig tartott a sajtónak, szűkebb értelemben véve a hírterjesztő sajtónak, ez

az ünnepe s rendkívüli látogatottsága eléggé jellemezheti azt a vonzóerőt, mellyel e hetedik nagyhatalom mind közönségét, mind munkásait magához kapcsolja. Olyan erőpróba volt ez, aminőt a sok tekintetben eltérő szempontú BUGRÁTól eltekintve még nem látott a világ.

A technika mai nagy fejlettsége mellett lejárt már az általános kiállítási kora. Egymás után nyílnak a részletágak kiállításai olyan méretekben, melyek előbb egy-egy nagy nemzeti kiállítást is meghaladtak volna. A könyv kultúráját újabban több nagyobb szakkiállítás is szolgálta. Elég, hacsak a németek közül és az utóbbi években az 1927. évi lipcsei nagy könyvművészeti és drezdai papirtechnikai kiállításokat vagy az 1928. évi kölni PRESSA és a rendes tavaszi és őszi kiállítászerű lipcsei BUGRA-Messe mellett a danzigi könyvkiállítást említjük meg.

A kölni sajtókiállításnál már nem az okozott problémát, hogy meg tudják-e tölteni anyaggal azokat a hatalmas csarnokokat, melyek a Rajna jobbpartján hosszú sorban épültek és a föléjük emelkedő nyolcvan méteres PRESSATORONNYAL a sajtó világitótoronyszerűségét jellemezték, hanem sokkal inkább, hogy a szigorúan megállapított korlátokat hogyan tudják betartani. Legfőbb célja volt a vezetőségek, melyben Németország legkiválóbb szakemberei voltak képviselve, hogy a PRESSA ne anyagának tömegével kápráztasson, hanem érdekesen szemléltessen.

Talán nem is csodálkozhatunk, hogy a kiállítás legfőbb hangadója, az összehordott anyag kétharmadának kiállítója, a német sajtó volt, mely a messzi multba visszatekintve mutatott rá mai fejlettségének alapjaira.

E történeti csoport legelőször is a hírszolgálat eszközeit igyekezett felvázolni az ősidőktől kezdve, a primitív népek mai szokásai és az ókor földközi-tengermelléki, valamint ázsiai kultúrnépeinek hagyatéka alapján. Innen kísérté azután végig tárgyi adataival a görög-római virágzást, a nyugati írásfajok kialakulását, a régi germán népek, valamint az egész középkor hírszolgálatát, melynek során a dal, a kép és a levél, továbbá a könyvnyomtatást megelőző sokszorosító eljárások jelzik a fejlődés egyes lépéseit. GUTENBERG korától a könyvnyomtatás tüneményes kibontakozása mellett is sokáig csak tulságosan szerény szerep jutott a hírsajtónak. Az egylevelű hírlapoktól, a moralista hetilapoktól s a szakfolyóiratok első kezdetétől azonban oly erős fejlődést látunk a XIX. század közepéig, hogy azzal már a századok óta együtt erősödő cenzura sem bír. Végül annak láthatjuk útjelzőit, hogy a kivívott sajtószabadság és a nyomdatechnika sohasem remélt tökéletesedése hogyan emelhetette rövid idő alatt a sajtót valóságos világátfogó hatalommá.

A következő csoport a napisajtó és hírszolgálat mai nagy kiterjedtségét és eszközeit mutatta be. A napi sajtó szerepét jellemezve a kultúrember életében, áttekinthetően szemléltette a hír útját. Hogy a személyesen gyűjtött vagy dróton, drót nélkül érkező hírszolgálat a szerkesztőség labirintusán át hogyan kerül a nyomdába. Hogyan alakulnak a szedőgépekből omló szöveghasabok különbözőképpen tördelve és képekkel megtűzdelve hírlapoldalakká. A tömöntéssel sokszorosított oldalak hatalmas hengerekké kapcsolva nagy forgósajtókon — melyek nagysága egyemeletes házat is megközelít — hogyan írják tele

végtelen papirostekercseiket, hogy a készen összehajtogatott, esetleg meg is címzett postakész példányok százezres, sőt milliós tömege vasúton, postán, kihordók útján percnyi pontossággal kerülhessen az olvasók kezébe.

Külön csoportban szerepel a folyóiratok komoly világbirodalma, mely a társadalmi életet és a tudomány fejlődését a legkülönbözőbb szempontokból fogja át. A kiállítás érdekesen csoportosította ezeket. (1. Tiszta tudomány. 2. Politika és közgazdaság. 3. Szórakozás, közművelés. 4. Közlekedésügy. 5. Technika, ipar, kereskedelem. 6. Mezőgazdaság és rokon szakok. 7. Testgyakorlatok. 8. Világszemlélet, azaz vallásos sajtó.) Külön osztályként szerepeltek a sajtó és az iskola kapcsolatai, az ifjúsági folyóiratok és a gyarmatügyi folyóiratok.

A kiállítás második részét a szűkebb értelemben vett könyvtermelés technikai és művészeti szemléje tette. A 19 állam részvételével összehordott nagy anyagot természetesen erősen tagolni kellett. Ilyen alosztályok voltak: a nyomtatás szépsége, a szép és olcsó könyv, a gyárikötések, a kézikötések, a kézírásos könyvek, az illusztrációk, valamint egy ügyesen összeállított bibliofil mintakönyvtár.

Önállóan szerepelt még a külföldi németiség sajtókiállítása, a hirdetésügy, papíripar, a fényképezés és reprodukciós ipar, valamint a most kialakulóban lévő sajtótudomány. Ezek mellett a kisebb részletkérdések egész sora mutatkozott be a kisebb-nagyobb pavillonokban. Ilyenek voltak a birodalmi és a porosz állami kormányzat és közigazgatás külön pavillonjai, a nő és a sajtó, az akadémiák és a sajtó kapcsolatai, katolikus, protestáns és zsidó sajtó, a munkások sajtója, valamint egyes nagyobb lapvállalatok önálló kiállításai stb.

Harmadik részét tette a kiállításnak az idegen államok csoportja egy hatalmas külön csarnoképületben. Negyvennégy állam hozta ide termelése javát. Magyarország, mely már az általános könyvművészeti csoportban is szerepelt, itt a sajtónak egész multjáról és mai terjedelméről beszámolót adott. Kiállításunk megszervezése nagy gonddal történt. A kereskedelmi, közoktatásügyi és külügyminiszterek, valamint berlini követünk védnöksége, HERCZEG Ferenc, RÁKOSI Jenő díszelnöksége mellett dr. CZAKÓ Elemér nyugalmazott helyettes államtitkár mint kormánybiztos irányította a rendezést; mellette mint elnökök dr. HÓMAN Bálint, a Magyar Nemzeti Múzeum főigazgatója, VÉGH Gyula, az Orsz. Magyar Iparművészeti Múzeum főigazgatója, dr. BÁRDOSSY László külügyminiszteri osztálytanácsos és sajtóosztályfőnök, KOZMA Miklós, a Magyar Távirati Iroda vezérigazgatója, ERDŐSI Károly és PÉTER Jenő vezérigazgatók, továbbá ÁGAI Béla főszerkesztő vettek részt a munkában 18 tagú igazgatósági tanács, 7 tagú végrehajtóbizottság, egy ügyvezetőigazgató és titkár, két művészi vezető és két kölni megbízott segítségével. A Magyar Nemzeti Múzeum Országos Széchényi-Könyvtárából dr. BORZSÁK István könyvtárnok és dr. BALOGH László alkönyvtárnok fáradoztak a kiállítás sikerén. A hosszú előkészítőmunkálatok eredményeként kiállításunk, bár nagy anyaga miatt szorongani volt kénytelen helyén, méltó volt a magyar sajtóhoz és ami fő: sok elkésett államot megelőzve idejére el is készült.

A kiállítás anyagát a Magyar Nemzeti Múzeum Országos Széchényi-Könyvtára, az Orsz. Magyar Iparművészeti Múzeum, a Budapesti Egyetemi

könyvtár, a Grafikai főnökegyesület, a Magyar Könyvkiadók és Könyvkereskedők egyesülete és egyéb érdekelt testületeink és vállalataink hordták össze. Munkájukat komoly siker honorálta.

Kiállításunk több részből állott. Az első a magyar könyvtermelés és hírlapsajtó történetét mutatta be, a második a budapesti napilapokat. Érdeklődést keltettek itt a statisztikai adatok is, melyek kultúránk kétségtelen fölényét mutatták be az utódállamokkal szemben. (Pl. háború előtt a 20 milliós lakosság havonta 120 vagon újságpapírost fogyasztott, míg háború után a 8 millió töredék egyedül 100 vagon.) A harmadik csoportban a vidéki sajtó, a negyedikben a hírszolgálat, az ötödikben a szakfolyóiratok, a hatodikban a nyomdaipar, a hetedikben pedig könyvkiadóvállalataink munkássága volt rendezve. A hírlapok és folyóiratok legújabb számait, valamint a legújabb könyvkiadványokat a közönség kiállításunk területén kényelmes olvasóasztaloknál át is nézhette.

A PRESSA — a sajtó nagy ünnepi féléve — október havában bezárta kapuit. Megdöbbenő erővel bizonyította be hatalmát. Legkisebb csoportjairól époly sokat írhatnánk, mint az általános összbemomástról, melyet látogatóira tett. Most azonban újra hétköznapiok, munkás évek következnek. De ha számbavesszük, hogy a BUGRA 1914. évi lipcsei nemzetközi kiállítása óta — tehát tizenégy év alatt — milyen rohamos fejlődéssel tört előre a sajtó a világ-háború és a sohasem ismert gazdasági válságok ellenére, elképzelhetjük, hogy a következő évek sem lesznek meddők és talán fogalmat alkothatunk magunknak arról is, hogy milyen bizonyítékát fogjuk majd látni a sajtó mindent átfogó erejének tizenkét év múlva, mikor a világ a könyvnyomtatás feltalálásának féltizedes multját 1940-ben a lipcsei új BUGRA kiállítással fogja megünnepelni.

DR. NYIREŐ ISTVÁN.

Zalán Menyhért. (1892—1928.) A Bencés-diákok Szövetsége 1926 januárjában elhatározta, hogy mindnél hasonlíthatatlanul értékesebb középkori kódexünket, a nyelvünk legrégebb összefüggő szövegű emléket, a Halotti Beszédet, történelmünk legrégebb annaleseit, a Pozsonyi Évkönyveket s egyebek közt még a legelső magyar király-lajstromot, zsinati határozatokat és kalendáriumot őrző XII. századvégi bencés sacramentariumot, a PRAY-kódexet a tudomány mai színvonalán álló teljes liturgia-történeti apparátussal, lehetőleg hasonmás-kiadásban közkinccsé teszi. Régi mulasztásunkat pótló elhatározásának megvalósítására a Szövetség véleményadásért s tanácsokért a Magyar Nyelvtudományi Társaság elnökségéhez fordult. A Társaság örömmel üdvözölte és választmányi ülésén beható megbeszélés tárgyává tette a szép tervet, de keresztülvitelének legnagyobb akadályát a súlyos körülményeink közt nehezen összehozható tetemes költségeken kívül legfőképen abban látta, hogy mai tudós-generációnk körében aligha találkozik a paleografiában és középkori keresztény liturgiában egyaránt kellőképpen járatos egyén, aki a kiadás elméleti részét nyugodt lelkiismerettel elvállalhatná. (Magyar Nyelv, 1926 : 226—27.)

Ez utóbbi kétségünket csalárd, korai reménység csakhamar teljesen eloszlatta. A magyar génusz az adott alkalomra magából a PRAY-kódexet író rendből kitermelte a speciális tehetséget, aki a nehéz feladatot vállalhatta. Aggodalmunkat felváltó eme reményeink közepette dehogyan is gondolhattunk arra, hogy

a váratlanul, teljes tudományos vértetéssel fellépő fiatal bencés felett is a magyar tehetséget oly gyakran nyomon kísérő szomorú végzet lebeg. A legrégibb magyar bencés-kódexszel oly szoros viszonyban levő pannonhalmi ősmonostor fiatal, addig alig emlegetett nevű tagja, ZALÁN Menyhért volt az, ki a gr. BATHYÁNY Ignác, KOLLER József, OCSKAY Antal, KNAUZ Nándor, BÉKESI Concilia Emil és RÉTHEI PRIKKEI Marián erejét és liturgia-történeti tudását meghaladó nagy bencés-feladatot önkénytel, megbízás nélkül vállaira vette. Megértve a rendjére háramló kötelezettséget, régi rendtársainak, a francia Maurinusoknak mélységesen megalapozott tudásával és buzgó lelkesedésével fogott a munkához és a nehezét, a források felkutatását és az adatgyűjtést pihenést nem ismerő agilitással úgy szolván hónapok alatt elvégezte. De e hónapok rövidre szabott életének két utolsó évéből teltek. A hazai és külföldi liturgia-történeti irodalomból, a magyar és osztrák bencésmonostorok könyvtárainak liturgikus emlékeiből összehordott adatainak világánál tisztán látta már a számtalan probléma végső, hiteles megoldását, melyek a PRAY-kódex bőséges irodalma terén másfél század alatt felvetődtek s nem egy esetben téves megfejtéssel rögződtek meg a köztudatban. Gyűjtött adathalmazának teljes feldolgozására azonban már nem volt ideje. Folyóiratunk 1926. és 1927. évfolyamában megjelent három ritkabeccsű, terjedelmes értekezésében még csak a kódex forrásainak felderítésére és benedictióira szorítkozott s írásának helyét és további sorsát tisztázta. (1926: 246—278., 1927: 44—66., 247—273.) Itt olvasható eredményei rendkívüli egyház-és liturgia-történeti tudásáról s lépésről-lépésre haladó kutató módszeréről tették tanúságot, felhívták a keresztény egyháztörténelem külföldi művelőinek figyelmét, bennünk pedig a jogos reménységet is felkeltették, hogy a PRAY-kódex még hátralevő anyagának teljes feldolgozása hatalmas munkabírása mellett már csak rövid idő kérdése lehet. A magyar tudomány kimondhatatlan veszteségére éppen ez az utolsó feltétel tagadtatott meg tőle. A magára vállalt nagy feladat beteljesítése előtt, dolgvégzetlen kellett elköltöznie kódexíró régi rendtársai égi gyülekezetébe. A Pannonhalmi Szemle idei évfolyamában megjelent utolsó tanulmányában *A magyar középkori missalék kutatásának feladatairól* címen adta meg további munkálkodása programját. (1928: 189—198.) De e program testamentumává lett, melyet immár másnak kell végrehajtani. A benedictinus hagyomány szinte kötelezi rendtársait. Keserű csalódásunk közepette nekünk is, mint 90 évvel ezelőtt DÖBRENTEINEK, Pannonhegye felé fordul vigasztalan tekintetünk.

A PRAY-kódex egy utólagos bejegyzéséből tanultuk, hogy a pannonhalmi apátság SZENT ISTVÁN-kori salaföldi birtokán, a pozsonymegyei DEÁKIN kereken 700 év előtt, 1228-ban szentelték fel azt a ma is álló ódon bencésmonostort, melynek oltárainál évtizedeken keresztül, ez időtől fogva ZALÁN Menyhért kétségtelen bizonyítása szerint egészen a XIII. század második feléig, magyar bencések e kódexből olvasták a szent misét. Az egyházat körülvevő cimeterium sírjai felett meg nem egyszer hangzottak el ajkaikról a fennmaradt legrégibb magyar igék: «Látjátok feleim szemetekkel mik vagyunk. Isa, por és hamu vagyunk!»

A test bizony por és hamuvá lesz, de az ige, a lélek halhatatlan.

Vajjon nem találkozná-e a pannonhalmi ősmonostor tudós tagjai közt

ZALÁN Menyhértnek hatalmas lelkétől és szép sikereitől megihletett rendtársa, ki nagy fáradozásai árán összegyűjtött jegyzeteiből a minden ízében bencés-programmot: a deáki misekönyv hátralevő részeinek tudományos feldolgozását és szövegkiadását beteljesíthetné? Nem kételkedünk benne, hogy a kiadás költségeit híveivel együtt vállalná a katolikus magyar klérus, melynek feje, ugyanazon Deáki szülötte, a fenti hétszázados évfordulón a szenthegyi magyar ősmonostor kötelékéből lépett az ország legmagasabb egyházi méltóságába.

Pannonhalmi bencéshez méltó volt a másik feladat is, melyre a PRAY-kódex kiadásának előkészítése mellett csak időre rövid, de annál értékesebb tudományos munkálkodását szentelte. Egy, a XII. századi magyar bencés-monostoroknak, különösen pedig a pannonhalminak magasfokú kulturális életére és Magyarországra akkori széles határain túl terjedő, külföldi irodalmi összeköttetéseiére nem remélt világosságot árasztó, felbecsülhetetlen értékű alap-kódex és számos középkori másolatának felkutatása, feldolgozása és szövegkritikai kiadása lett volna e nemkevésbé nehéz másik feladat. A kódexet szerzője, bizonyos CERBANUS nevű, nyilván bencésszerzetes, a II. BÉLA és II. GYÉCSA királyaink korában élt s a leégett pannonhalmi monostort hamvaiból újjá építettő DÁVID apátnak (1131—1150.) ajánlotta, kinek segedelmét és vendégszeretetét számos alkalommal élvezte s ami mindennél többet mond: a vezetése alatt álló apátság mindennemű szent könyvekben bővelkedő könyvtárát ámulva csodálta. Két görög egyházatya, SZENT MAXIMUS és daniaszkusi SZENT JÁNOS műveinek oly görög kódexekből való, irodalmilag is magas színvonalú latin fordítása ez a mű, melyeket CERBANUS egy másik magyar bencésapátságnak, a pásztainak könyvei közt talált. Minő perspektívája kora-középkori bencéseink kulturális életének! J. de GHELLING louvaini jezsuita atya, a kódex két, XII. századi másolatának felfedezője, a görög egyházatyáknak nyugatra szállt egyik első fecskéjeként üdvözölte CERBANUS addig ismeretlen munkáját, mely kétszeres magyar vonatkozásánál fogva a korai keresztény magyar kultúrának a Kelet és Nyugat közt végzett közvetítő szerepére is oly kedvező fényt vet, mellyel szemben az egyetemes egyháztörténet-tudomány sem hunyhat szemet. ZALÁN Menyhért határt nem ismerő agilitással még nem kevesebb, mint négy, XII—XV. századi másolatát kutatta fel e fontos műnek az osztrák bencés- és ciszterciakolostorok könyvtáraiban. Sajnos, ez irányban kifejtett munkásságának is csak szűkre szabott summáját ismerjük a Pannonhalmi Szemle 1926. évi legelső füzetében (42—62.) megjelent tanulmányából, mellyel a bizantológia hivatott művelőinek nem kis elismerését vívta ki s melyet középkori bibliográfiánk és irodalomtörténetünk szempontjából folyóiratunkban is behatóan ismertettünk. (1926: 187—193.) De a serény tudóst korántsem elégtették ki e sikerek. Nem szűnő buzgalommal folytatta a hat kézirat korának és egymáshoz való viszonyának felderítését, rengeteg munkával collationálván azokat egymással és az eredeti görög szöveggel, hogy rendjének és középkori kultúránknak dicsőségére a tudományos világ színe elé bocsáthassa az úgyszólván ismeretlen irodalmi ereklyét. Pár héttel halála előtt, utolsó szünidejét is a másolatokat őrző osztrák kolostorok könyvtáraiban töltötte, hogy a tervezett szövegkritikai forráskiadás méltó legyen ezen második legbecesebb magyar bencés- emlékez. Műve közeijárt a befeje-

zéshez, rajta az utolsó simításokat és sajtó alá rendezését — mint értesülünk — hű munkatársa, CZEBE Gyula fogja elvégezni.

ZALÁN (családi nevén SIDÓ) János Menyhért a veszprérmegyei Nagykamondon született 1892 május 18-án. Az elemi iskolát szülőfalujában, gimnáziumi tanulmányait Pápán és Győrött végezte. A győri bencésfőgimnáziumból került noviciusnak Pannonhalmára. 1910 aug. 6-án öltötte fel a rend ruháját s itt végezte főiskolai tanulmányait. 1917-ben ünnepélyes fogadalmat tett és még ugyanezen évben áldozópappá szenteltetett s először Kőszegre, majd Pápára került tanárnak. 1922 óta Pannonhalmán a gyakorló gimnáziumban működött. A kegyetlen halál 1928 szept. 25-én ragadta el rövid szenvedés után. Két nagy problémájára vonatkozó értekezésein kívül több néprajzi és liturgiai cikke és könyvismertetése jelent meg az Etnograficiában, Pannonhalmi Szemlében, a Magyar Könyvszemlében és az Ephemerides liturgiaeben.

Búcsúznak immár Tőled, ZALÁN Menyhért, kedves munkatársunk, azon folyóirat hasábjain, mely hirtelen felszökkenő, rövid ideig tündöklő s zenitjén kihunytt tudományos meteorpályád legszebb eredményeit közölte s hol Tőled még oly sokat reméltünk tanulni. Kevesektől ismert s még kevesebektől elismert középkori kultúránk nagy tudósa, Isten veled!

«Orate fratres hodie pro Eo, quatinus Dei misericordia hic Eum requiescere faciat.» (PRAY-kódex.)

JAKUBOVICH EMIL.

Székely Simon. Ez év május havának elején váratlanul elhunyt SZÉKELY Simon rokkant őrmester, az Orsz. Széchényi-Könyvtár ruhatárosa. A megboldogult csaknem három évtizeden át szolgálta a Nemzeti Múzeumot, előbb mint kerti őr, majd pedig mint könyvtárunk alkalmazottja. Helyét mindvégig híven és lelkiismeretesen töltötte be, kiérdemelve fejebbalóinak becsülését és látogató közönségünk szeretetét. Nehezünkre esik megválni rokonszenves alakjától, mely nemcsak külsőségekben őrzött meg mindenkor valamit az egykori katonából, lelkében is sok volt a jó katona erényeiből: a tisztességtudásból, kötelesség-érzésből és fegyelemből. Végtisztességén a könyvtár igazgatójának és tisztviselői karának utolsó üdvözlését RÉDEY Tivadar könyvtárnok tolmácsolta.

A Gutenberg-Társaságról. A nemzetközi tudományos Gutenberg-Társaság a legutóbbi években felettébb eredményes tevékenységet fejtett ki, amely által nemcsak Németországban, hanem a messze külföldön is nagy tekintélyt szerzett magának. Kiváltképp az A. RUPPEL-től immár harmadik évfolyamában kibocsátott nemzetközi Gutenberg-Évkönyv találkozott a szakkörök nagy elismerésével. A csatlakozás a Gutenberg-Társasághoz a világ valamennyi kultúrországára részéről oly sűrű volt, hogy taglétszáma rövid idő alatt megnégyszereződött; és csaknem naponta érkeznek új bejelentések.

A Gutenberg-Társaságnak ez a felvirágzása azon a nagyszámú és értékes illetményen alapszik, melyet a Társaság tagjainak juttat; a legutóbbi (1927/28.) évben is a csekély, 15 RM-nyi évdíj fejében 47 RM értékű könyvet szállított. Nevezetesen (a nemtagok részére megszabott áraknak zárójelben való feltüntetésével): 1) *Gutenberg-Jahrbuch 1928.* (35.— RM). — 2) *Kleine Drucke der Gutenberg-Gesellschaft: Nr. 3.* Julius RODENBERG: *Die deutsche Schriftgiesserei* (3.— RM). Nr. 4. Chr. H. KLEUKENS: *Die Handpresse. Druck der Ernst Ludwig-*

Presse (3.— RM). Nr. 5. Marie SONDHEIM: *Das Titelblatt* (3.— RM). Nr. 7. *Werbeheftchen der Gutenberg-Gesellschaft* (— RM). — 3) Beilage zum 25. Jahresbericht: Carl Ernst POESCHEL: *Deutsche Druckkunst gestern, heute, morgen* (3.— RM).

A folyó, 1928/29. évben ugyanazon 15 RM-nyi évdíj fejében a következő művek kerülnek szállításra: 1) *Gutenberg Jahrbuch 1929* (megjelenik 1929 júniusában; ára ca. 35.— RM). — 2) *Kleine Drucke der Gutenberg-Gesellschaft*: Nr. 6. Herbert EULENBERG: *Gutenberg. Ein Einakter* (ca. 4.— RM). Nr. 8. A. RUPPEL: *Mainz als Gutenbergstadt* (ca. 3.— RM). Nr. 9. *Gutenbergs Türkenkalender für das Jahr 1455*. Mit rekonstruierten Gutenbergtypen auf einer Holzpresse in der Gutenberg-Werkstatt des Mainzer Gutenberg-Museums in der Pressa zu Köln auf handgeschöpftem Büttenpapier neu gedruckt und handkoloriert (ca. 10.— RM). — 3) Festvortrag Karl DIETRICH: *Die Druckpresse von Johann Gutenberg bis Friedrich Koenig*. Mit vielen Abbildungen (ca. 8.— RM). — 4) *Der Jahresbericht 1926/27 und 1927/28* (evtl. mit Mitgliederverzeichnis) (ca. — RM).

Mindezek a kiadványok tehát nemtagok részére körülbelül 60 RM-ba fognak kerülni.

A felsorolt nyomtatványok, melyek egytől-egyig nagyértékű bibliofil ajándékok, még ez év végén vagy a következő év tavaszán a tagoknak díjtalanul megküldetnek.

Ekkép a Gutenberg-Társaság a folyó évben mintegy négyszerannyi értékű kiadványt szállít, mint amennyit tagsági díj fejében kap. Ez természetesen csak úgy lehetséges, hogy a Gutenberg-Társasághoz alapítványok érkeznek, melyek e kiadványok közzétételét lehetővé teszik. A nemzetközi Gutenberg-Társaság üzletvezetője és különböző publikációinak kiadója dr. A. RUPPEL, a rajnamenti Mainz városi könyvtárának és Gutenberg-múzeumának igazgatója, kinél a Társaságba való jelentkezések is eszközölhetők.

VÁLTOZÁSOK

a magyarországi nyomdákánál 1927 nov. 1-től 1928 okt. 31-ig.

Budapesten.

- Ádám Sándor.* «Metropolita ny.» VI., Király-u. 106.
****Adria ny.** (Tulajd.: Sichermann M. L.) VII., Wesselényi-u. 36.
****Augenfeld Márkus.** VI., Székely Bertalan-u. 4.
****Baross ny.** (Tulajd.: Perl és Wollner.) VIII., József-u. 1.
****Béni Zsigmond és Weisz Simon.** VIII., József-körút 22.
Bruchsteiner és Fia. VII., Peterdi-u. 24
Bruck Ferenc. IX. Üllői-út 95.
«Duna» ny. (Tulajd.: Forgács János.) VI., gr. Zichy Jenő-u. 23.
****Engel Simon Zsigmond.** VI., Podmanický-u. 43.
Frank Imre és Ács Ferenc. V., Személynők-u. 25.
Fuchs Miksa. VIII., Aggteleki-u. 4.
****Gansel Zsigmond.** Minerva kny. VI., Paulay Ede-u. 7.
****Garai és Róna.** VII., Vörösmarty-u. 7.
Garai Simon. VI., Rózsa-u. 71.
****Geregly Miksa.** VI., Lázár-u. 2.
****Gerő Henrik.** VII., Rombach-u. 8.
****Goldstücker Gyula.** VI., Székely Bertalan-u. 17.
Hamar András. VI., Vörösmarty-u. 58.
****Hirschler Jenő.** VII., Király-u. 73.
****Holló Lajos és Kallivoda Ede.** IX., Szvetenay-u. 41.
Janina cigarettaipargyár nyomdája. VIII., Nagyteplom-u. 17.
****Katzburg Manó és Salamon.** VII., Akácfa-utca 45.
Klaber Hugó és Waller György. VII., Wesselényi-u. 53.
Klein Miklós. VI., Kazár-u. 10.
****Lebner Rezső.** VIII., Fhg. Sándor-u. 30/b.
****Leiner és Fuchs ny.** VIII., Aggteleki-u. 4.
****Liberty ny.** IX., Ráday-u. 11—13.
****Lombár László.** VII., Wesselényi-u. 53.
Müller és Berger. IV., Pappnövelde-u. 8.
****Nemzeti csele irod. és nyomdai r. t.** (Tulajd.: Kristóf György.) VI., O-u. 2.
****Pataki Mihály és Ungár Gyula.** VIII., Futó-u. 40.
****Perl és Wolner ny.** VIII., József-u. 1.
****Protesser Károly.** VIII., Szentkirályi-u. 21.
****Radó Izor.** VI., Szercesen-u. 13.
Radó Izor és Radó István. VI., Hajós-u. 25.
Rechnitz Jenő. VI., Király-u. 38.
Reményi Andor ny. VI., Podmaniczky-u. 27.
Róna Ferenc. VII., Vörösmarty-u. 7.
Rózsa Jónás Jenő. VII., Kertész-u. 24.
****Sándor Zsigmond.** IX., Ráday-u. 11/13.
Schnitt Sámuel. VIII., Madách-u. 32.
****Schultz Béla és Lázár Sámuel.** VIII., Tisza Kálmán-tér 13.
Seidner Emil. (Tulajd.: Gábor, Rothenstein és Klein.) VII., Szövetség-u. 6.
****Singer Bernát.** VII., Munkás-u. 14.
****Singer és Weisz.** VIII., Bezerédi-u. 4.
Steiner Sámuel. VI., Rózsa-u. 44.
****Stern Sándor.** VI., Gróf Zichy Jenő-u. 13.
Strassmann Testvérek. V., Személynők-u. 25.
****Terminus ny.** VIII., Fhg. Sándor-u. 30.
****Tinódi ny.** VII., Csengery-u. 49.
Ungár Gyula. VIII., Futó-u. 40.
Varga és Weisz. V., Csáky-u. 18.
Weisz Adolf. VI., Rózsa-u. 78.
Weisz Armin. VII., Wesselényi-u. 22.
****Weisz Armin és Naftali Aron.** VI., Kazár-u. 10.
Weisz Jenő VIII., Bezerédi-u. 4.
Weisz Simon. VI., O-u. 16.
****Welker József.** VII., Hársfa-u. 33.
Wiesinger József. VII., Dohány-u. 37.

Vidéken.

- Balassagyarmat.* Grünberger Adolf, Teleki-utca 1.
Debrecen. ****Grósz József.** Hatvan-u. 15.
****Schwartz Sándor.** Hatvan-u. 15.
****Theisz és Harmathy.**
Gyöngyös. ****Kereskedelmi ny.**
Győr. ****Berger és Joó.**
Gyula ****Társas ny.**
Kalocsa. Berkes István és Onodi József.
Kaposvár. ****Gerő Zsigmond.**
Keckemét. ****Unio ny.** (Tulajd.: Weitz Károly.)
Kispest. Attila ny. (Tulajd.: Faragó József.)
 Üllői-út 83.

- Makó*, **Halász Ferdinánd.
Mezőtur., **Török Ignác.
 **Borbély Gyula.
Miskolc., **László ny. rt.
 *Miskolci kny. rt.
Nagykanizsa., **Dlask József.
 Dunántúli nyomda rt.
 «Hungária Könyomda.» (Tulajd.: Nagy József.)
 **Zrínyi Nyomdaipar rt.
Nagykörös., **Nagykörös és Vidéke ny.
Ozd., ** Járási ny.
Paks., **Rosenbaum ny.
Pestújhely., **Haladás ny. (Tulajd.: Balogh Béla.)
Piliscsaba-Klotildliget., **«Fébe» ny.
- Rákospalota.* Horn Salamon és Horn Albert.
 Horthy Miklós-út 71.
 Varga Sándor. Bácska-u. 25.
 «Don Bosco.» Horthy Miklós-út 79.
Sásd., ** Balla és Krautvig kny.
 *Krautvig István kny.
Sopron., **«Corvina» ny. (Tulajd.: Zsombor Géza.)
Szeghalom., **Tóth és Mező.
 Kultura ny. (Tulajd.: Tóth Imre.)
Szigetvár., **Szigetvári kny. és lapkiadó rt.
Vác. Kapisztrán ny.
Vasvár. Schrammel László. Domonkos-u. 1.
Veszprém., **Krausz Ármin fia.
Vészto., **Hungária ny. (Tulajd.: Mező János.)
Zalaegerszeg., **Fülöp János.

A két **-gal jelzett nyomdák megszűntek; az egy *-gal jelzett nyomdák változásáról magánúton értesültünk.